

PROGRAMA ȘCOLARĂ

pentru disciplina

LIMBA ȘI LITERATURA MATERNĂ MAGHIARĂ

Clasele a III-a – a IV-a

ALTERNATIVA EDUCAȚIONALĂ WALDORF

MAGYAR NYELV ÉS IRODALOM

Tanterv az anyanyelv oktatásához a
Waldorf iskolák III. és IV. osztályában

BEVEZETÉS

A *Magyar nyelv és irodalom tanterv az anyanyelv oktatásához a III. és IV. osztályos tanulók számára* a Nyelv és kommunikáció műveltségi területhez tartozik. A kerettanterv heti 5 órát ír elő ennek a tantárgynak.

A Waldorf pedagógia sajátos szemléletet képvisel az anyanyelv tanításával kapcsolatban. Ez a szemlélet a két poláris erőnek: *a szóbeli/írásbeli szövegértés és a szóbeli/írásbeli szövegalkotás konvencionális formáinak* a tanulmányozásából alakult ki. Ezek interakciójából jön létre a *kommunikáció képessége*, amely az egyén szintjén a saját gondolatok, állapotok, érzések, vélemények stb. kifejezésében ölt testet.

A nyelv egy élő, állandóan változó folyamat, azonban alapját általános érvényű törvényszerűségek – formák és stabil struktúrák – képezik, melyek távoli időkből származnak. Emiatt szükséges a tanítónak olyan szövegeket választania, melyek művészi értéket képviselnek, és a jelenkori irodalmi alkotások alapjául is szolgálnak. A Waldorf iskolában a főoktatás végén – függetlenül a főoktatás tantárgyától – fontos szerepet kap az ún. mesélési rész: mesék az előkészítő és I. osztályban, fabulák és legendák a II. osztályban, az Ószövetség szövegei a III. osztályban, mitológiai történetek IV. osztályban stb. Az elmesélt szövegeket a gyermekek visszamesélik, könnyedén átvéve a jellegzetes nyelvi elemeket, és ezáltal megvalósítva egy alapvető fontosságú célt: *a szövegértés és szóbeli kifejezőképesség fejlesztését.*

A Waldorf pedagógia egyik jellegzetes eleme, amely a III., IV. osztályban is jelen van, a főoktatás eleji ún. *ritmikus rész*. Ebben a 20-25 perces részben a tanító és a gyermekek verseket, nyelvtörőket mondanak, énekelnek, furulyáznak, ritmusgyakorlatokat végeznek. E tanítási résznek alapvető szerepe van a nevelés szociális funkciójának megalapozásában. A nyelv területén még inkább szükség van egy ilyen tevékenységre, *mivel a kommunikáció (az önmagunk kifejezésének képessége) csak a társakkal való interakcióban, a közös szociális térben valósulhat meg.*

A Waldorf pedagógia a diákok képzelőerejére alapoz, megpróbálja azt egyre jobban megerősíteni. Ugyanakkor a tanár személyiségére, élő jelenlétére is épít. Az ő személyén keresztül jelenik meg a világ a diákok számára.

A 9. életévében a gyermek elveszti gondtalan viszonyulását az emberek és a külvilág irányába. Egzisztenciális kérdések fogalmazódnak meg benne az ember, a teremtett világ eredetére nézve: honnan jönnek a virágok, fák, hegyek, a Föld lakói? Honnan jövök én?

Ezek a kérdések egy belső átalakulás következményei, egy olyan átalakulásé, amely során a gyermek a környező világtól leválva, önálló lényként tapasztalja meg magát. A környezetében élőkkal szemben egy bizonyos távolságtartás figyelhető meg. Ebben a folyamatban a tanítóval is új viszony alakul ki. Erre a változásra, amit a Waldorf pedagógia Rubikonnak nevez, mintegy válaszként jelennek meg ebben az életkorban, a III. osztályban az Ótestamentum történetei. Ezek a történetek tükrözik a gyermek lelkiállapotát: választ kap arra, hogyan teremtődött a világ, és miként üzent ki az ember a Paradicsomból.

A környező világot örömmel fedezi fel a IV. osztályos gyermek, saját „én”-je erőinek valóságos edzőterepeként. Ebben az évben tanul a saját népe, országa történelméről, földrajzáról (a honismeret tárgy keretében), valamint állattant, mert ekkorra éretté válik a valóság éber érzékelésére, rátekintésére.

„Miután a 9-10 éves korszakhatár során «felébredtek» az érzékelhető világ számára, fontos, hogy a tanításban találkozzanak azokkal a tantárgyakkal, amelyekben a megfigyelési erők és az egyre nagyobb tanulás iránti vágyuk meg tudjon nyilvánulni. A mesterségek megismerése a III. osztályban, illetve a honismeret IV. osztályban olyanok, mint valami kapuk, amelyeken keresztül a gyermekek a külvilágba lépnek.” (Frans Carlgren, Arne Klingborg, *Szabadságra nevelés*)

A történelmi és földrajzi mítoszok és legendák elbűvölő „tájakra” kalauzolják a negyedik diákokat. Míg a III. osztályban a legközelebbi környezetéről: szülőkről, nagyszülőkről, iskolatársairól és tanáiról kezdett érdeklődni és ítéleteket megfogalmazni, a IV. osztályban a gyermek érdeklődése kitágul: a szülőhelye, az ősei, azok tettei kezdik érdekelni. A legendák egyszerű meghallgatása által, de visszamesélés, dramatizálás révén

is ismeretek mélyülnek el, mások rögzülnek, és mindeközben fejlődik a kommunikációs készség.

Különleges helyet foglal el a főoktatásban, de nemcsak ott, a morális, célzottan nevelő szándékú mesék, történetek. (Ezek természetesen kisebb osztályban is használhatók). Ezek általában a tanító többé-kevésbé spontán alkotásai, amelyekkel az osztályban – tanórán vagy azokon kívül – történetekre reagál. Ezekben a mesékben, történetekben – amelyek szereplői gyakran növények vagy állatok –, hasonló helyzetek, konfliktusok jelennek meg, mint a gyermekközösségben felmerülő valódiak, és pl. az okozott szenvedésekkel való szembenézés és feloldása is ezen a szimbolikus síkon történik meg.

A Waldorf iskolában az írószerek használata természetes folyamatként követi a kéz finommozgásokat lehetővé tevő izomzatának fokozatos fejlődését: előkészítő osztályban a vastag méhviasz kréták, ezt követi a méhviasz ceruzakréták vagy színes ceruzák (I. és II. osztály), majd III. osztálytól a toll használata. Ezáltal az esztétikai érzék fejlesztése is hangsúlyosan jelen van. A szép, kaligrafikus írás gyakorlása ugyanolyan fontosságú, mint a helyesírás.

A holisztikus, interdiszciplináris megközelítés szintén jellemző a Waldorf pedagógiára. A javasolt tartalmak megjelennek a képzőművészeti tárgyakban, zenében, természetismeretben stb., és fordítva, az anyanyelvi fejlesztés jelen van az összes többi, saját tartalmakkal rendelkező képzési területen is.

„A fantázia igénye, az igazság iránti érzék, a felelősség érzete: ez a három erő adja egy pedagógia idegszálaát. Aki pedig pedagógiát akar magába felvenni, az a pedagógia elé mottóként azt kell írnia: öntsön el a fantázia képessége, legyen bátor a igazsághoz, és tedd éberebbé érzületedet a lelki felelősség iránt.” (Rudolf Steiner, Általános embertan.)

A tanterv szerkezete:

- bevezetés
- alapkompenciák
- sajátos kompetenciák és javasolt tanulási tevékenységek
- tartalmak
- módszertani ajánlások
- ajánlott irodalom
- bibliográfia

Alapkompenciák: a beszédértést, a szóbeli szövegalkotást, az írott szöveg megértését és az írásbeli szövegalkotást követi.

Sajátos kompetenciák: az alapkompenciákból vannak lebontva évfolyamokra.

Tanulási tevékenységek: tevékenységpéldák, melyek által megvalósulnak a sajátos kompetenciák.

Tanulási tartalmak: magukba foglalják a nyelvi funkciókat, a beszédaktusokat (funkcionális nyelvhasználat), különböző szövegtípusokat, intuitív nyelvi elemeket a helyesírás törvényszerűségeit illetően.

Módszertani útmutató: útbaigazítást adnak a pedagógusnak az oktatásszervezésben a tanterv által előírt kompetenciák fejlesztésére.

ALAPKOMPETENCIÁK

1. Beszédértés különböző kommunikációs helyzetekben
2. Szóbeli szövegalkotás különböző kommunikációs helyzetekben
3. Az írott szöveg megértése különböző szöveggörnyezetben
4. Írásbeli szövegalkotás különböző kommunikációs helyzetekben

SAJÁTOS KOMPETENCIÁK ÉS JAVASOLT TANULÁSI TEVÉKENYSÉGEK

1. Beszédértés különböző kommunikációs helyzetekben

III. osztály	IV. osztály
1.1. A mindennapi beszédhelyzetekben elhangzó (irodalmi/nem irodalmi) szövegek globális értése • szövegre való reagálás kérdések megválaszolásával • szöveg globális értésének bizonyítása képek, képsorok segítségével, visszameséléssel • egyszerű utasítások teljesítése (új játék szabályainak megtanulása, tárgyak készítése természetes anyagokból stb.)	1.1. A mindennapi beszédhelyzetekben elhangzó ismeretterjesztő és irodalmi szövegek globális értése • hallott közlés lényegének kiemelése • hallott szöveg globális értésének bizonyítása visszameséléssel • új információk felismerése • ok-okozati összefüggések kiemelése hallott szövegből
1.2. Szavak jelentésének megértése hallott szövegben • elhangzó szövegben nem odaillő szó felismerése játékos gyakorlatokkal • ismeretlen szavak jelentésének és ismert szavak új jelentésének kontextusból való kikövetkeztetése • szóismétlések szerepének felismerését célzó gyakorlatok • mondataalkotás új szavakkal	1.2. Kifejezések, állandó szókapcsolatok (közmondások, szólások) megértése hallott szövegben • szójelentések, kifejezések, állandósult szókapcsolatok értelmezése különböző típusú szóbeli szöveg alapján • szólások és közmondások értelmezése dramatizálással • az időrendiség érzékeltetését elősegítő nyelvi eszközök megfigyelése, használata • a ritmikus és a mesélési rész szókincs bővítésre való használata
1.3. A szövegek nyelvi megformálására való érzékenység • a saját nyelvváltozat és az iskola elvárta nyelvváltozat különbségeinek felismerése • a mondatok szórendjének és jelentésének megfigyelését célzó gyakorlatok adott kontextusban • kijelentő, kérdő, felkiáltó, felszólító mondatok és a kommunikációs helyzet kapcsolatának tudatosítása • a kijelentő, kérdő, felkiáltó, felszólító mondatok dallamíveinek (intonációjának) megfigyelése	1.3. A szövegek nyelvi megformálására való érzékenység • az egyes nyelvváltozatok használati színtereinek tudatosítása • a kijelentő, kérdő, felkiáltó, felszólító mondatok dallamíveinek (intonációjának) megfigyelése • a tagadás kifejezésének nyelvi lehetőségei a kommunikációban • az oksági viszony kifejezésének nyelvi eszközei

III. osztály	IV. osztály
1.4. Az érthető és kifejező beszéd megfigyelése különböző beszédhelyzetekben elhangzó szövegek helyes tagolásának, a helyesejtésnek a megfigyelését, reprodukálását, tudatosítását célzó gyakorlatok: beszédhanghallást fejlesztő gyakorlatok a rövid és hosszú magánhangzók és mássalhangzók megkülönböztetését célzó gyakorlatok izoláltan hangok (zöngéesség szerinti) differenciálását szolgáló gyakorlatok pl. p-b, v-f, g-k stb. a hanglejtést, mondathangsúlyt, beszédszünetet megfigyeltető játékos gyakorlatok	1.4. Az érthető és kifejező beszéd tudatosítása elhangzó szövegek helyes tagolásának, a helyesejtésnek tudatosítását célzó gyakorlatok: a beszédtempó, a hanglejtés, a beszédszünet szerepének tudatosítását célzó játékos gyakorlatok a kommunikációt kísérő nem nyelvi jelek (hangsúly, hanglejtés, hangerő, mimika, gesztus, térközsabályozás) szerepének a megfigyelése
1.5. Nyitott magatartás tanúsítása nem érthető kommunikációs helyzetben a hallgatói szerep gyakorlása szerepjátékok, helyzetjátékok, csoportjátékok, előadások alkalmával a belső képteremtés képességét fejlesztő tevékenységek különböző műfajú irodalmi szövegek hallgatásakor a beleélést, az empatikus magatartást fejlesztő helyzetek, gyakorlatok; beszédfélelem legyőzését célzó gyakorlatok a meg nem értést kifejező kérdések megfogalmazása	1.5. Nyitott magatartás tanúsítása a kommunikáció iránt beszédfegyelem, a beszélgetés szabályainak (szabálytudat) alakítását célzó gyakorlatok (tématartás, közbevágás mellőzése, alkalmazkodás a címzetthez stb.) párbeszéd megfigyelése, megértése és folytatása nonverbális kommunikációs játékok (gesztusok, arckifejezések, tekintet és különböző testmozdulatok jelentésének megértése és alkalmazása szövegértési játékok zavart kommunikációs helyzetben

2. A szóbeli szövegalkotás különböző kommunikációs helyzetekben

III. osztály	IV. osztály
2.1. Az életkori sajátosságoknak megfelelő, érthető és kifejező beszéd különböző beszédhelyzetekben elhangzó szövegek helyesejtésének tudatosítását, alkalmazását célzó gyakorlatok: artikulációs gyakorlatok a helyes hangképzés fejlesztésére a rövid és hosszú magánhangzók és mássalhangzók helyes ejtését célzó gyakorlatok	2.1. Kifejező, érthető és tudatos beszéd különböző beszédhelyzetekben elhangzó szövegek helyes tagolását, a helyesejtés tudatosítását, alkalmazását célzó gyakorlatok: hangok differenciálását (zöngéességszerint) szolgáló gyakorlatok pl. p-b, v-f, g-k stb. játékos gyakorlatok a kontextusnak megfelelő beszédtempó, hanglejtés, beszédszünet fejlesztésére a kommunikációt kísérő nem nyelvi jeleknek (érzelmi hangsúly, hangerő, mimika, gesztus, térközsabályozás) kontextusnak

III. osztály	IV. osztály
	megfelelő alkalmazása - játékos gyakorlatok a szövegtagolás érzékeltetésére
2.2. Rövid leírás alkotása tárgyokról, élőlényekről egyszerű terv alapján • tárgyak/élőlények megfigyelése, bizonyos tulajdonságainak felfedezése • körülírás megfigyelés alapján, tanítói segítséggel • személyek külső és belső tulajdonságainak megállapítása, tanár vagy osztálytárs segítségével • egyszerű ötletterv szóbeli kidolgozása közösen, frontálisan	2.2. Egy mese/történet/könyv szereplőjének jellemzése, támpontok alapján • szöveg/könyv szereplője tulajdonságainak felismerése és megbeszélése • egy szereplő szóbeli bemutatása segédeszközök felhasználásával: rajz/festmény, ritmus/dallam, pantomim stb. • dramatizálás a szereplők külső és belső tulajdonságainak bemutatására
2.3. Ismert történet elmesélése megfelelő segédanyag alapján • ismert történet néma bemutatása (pantomim) – csoportmunka • a látott történet elmesélése – csoportmunka • ismert történet visszamesélése, figyelve a ki?, mit?, hol?, mikor?, hogyan?, miért?, kivel?, mivel? kérdésekre	2.3. Rövid elbeszélő szöveg alkotása • az olvasott szövegek megbeszélése a következő kérdések alapján: ki? (szereplők), mikor?, hol? (a cselekmény időbeli és térbeli elhelyezése), hogyan (a cselekmény mikéntje) stb. • történet folytatása • történet más befejezésének kitalálása • közlő, elbeszélő, leíró monológok létrehozása • történetek dramatizálása
2.4. A szövegek nyelvi megformálására való érzékenység szerepjátékok által • kommunikációs helyzetek teremtése új, ismeretlen jelentésű szavaknak az aktív szókincsbevaló integrálása céljából • szerepjátékok az adott kommunikációs helyzetnek megfelelő (témájú, stílusértékű, jelentésű stb.) szókincs és formulák (köszönés, megszólítás, tegezés-magázás stb.) kiválasztására és alkalmazására • beszédhelyzetek teremtése, melyek a kontextusnak megfelelő szórendű mondatok alkotását kezdeményezik és az adott szórendekhez és mondatfajtákhoz (kérdő, kijelentő, felkiáltó, felszólító) tartozó intonációs- és hangsúlymintázatok megfelelő alkalmazását indítványozzák	2.4. A szövegek nyelvi megformálására való érzékenység kommunikációs helyzetek által • játékos gyakorlatok rokon értelmű és ellentétes értelmű szavak szövegkontextusba való helyezésével • az állítás és tagadás kifejezésének komplexebb nyelvi lehetőségeit számbavevő játékos gyakorlatok különböző kommunikációs helyzetekben • játék párban: kölcsönös kérdésfeltevésre alapozva, a kije? mije? kérdésekre felelő szavak végződésében a megfelelő alak kiválasztása (-a/-e, -ja/-je)
2.5. Nyitott magatartás tanúsítása a beszélgetőtárs és a kommunikáció iránt • a hallgatói és beszélői szerep gyakorlása szerepjátékok,	2.5. Aktív részvétel a kommunikációban • beszédfigyelem, a beszélgetés szabályainak megfigyelését és tudatosítását célzó gyakorlatok (a kapcsolatteremtés,

III. osztály	IV. osztály
helyzetjátékok, csoportjátékok, előadások alkalmával a kapcsolatteremtés, szándéknyilvánítás, a kérdezés, a kapcsolat megszakítása nyelvi és nem nyelvi eszközeinek megfigyeltetését célzó gyakorlatok a belső képteremtés képességét fejlesztő tevékenységek különböző műfajú irodalmi szövegek reprodukálásával a beleélést, az empátikus magatartást fejlesztő gyakorlatok a meg nem értést kifejező kérdések megfogalmazását segítő gyakorlatok	szándéknyilvánítás, kérdezés, a kapcsolat megszakításának nyelvi és nem nyelvi eszközei, témataartás, szerepadogatás stb.) a meg nem értést kifejező kérdések megfogalmazását segítő gyakorlatok párbeszéd megfigyelése, megértése és folytatása szituációs játékokkal nonverbális kommunikációs játékok (gesztusok, arckifejezések, tekintet és különböző testmozdulatok alkalmazása) beszédfélelem legyőzését célzó gyakorlatok

3. Az írott szöveg megértése különböző szövegek környezetben

III. osztály	IV. osztály
3.1. Az olvasott szövegek globális és részinformációinak megértése szövegértési, szövegfeldolgozási technikák (átfutás, jóslás, előzetes tudás aktiválása, szintézis, szelektív olvasás stb.) alkalmazása különféle megjelenésű és típusú szövegek olvasásakor az olvasott szöveg megértésének bizonyítása játékos feladatokkal; rövid vázlat készítése tanítói segítséggel	3.1. Egyszerű következtetések levonása olvasott szövegek alapján kooperatív módszerek alkalmazása pl. INSERT-módszer, TTM-táblázat (tudom, tudni akarom, megtanulom), szóforgó (beszámoló az olvasott témáról), diákkvartett (csapatban kidolgozzák a szöveg értésével kapcsolatos feladatot), dobókocka (cím, szereplők, helyszín stb.), csillagvita (érvek, ellenérvek megfogalmazása) stb. vázlat készítése, szűkítése, bővítése
3.2. Első benyomás megfogalmazása az olvasott szöveggel kapcsolatban élmény kifejezése dramatizálással, bábozással, tánccal, mozgással azonosulás a szereplőkkel: Melyik szereplő lennél/nem lennél?, Mit tennél a helyében?	3.2. Az olvasott szöveg részleteinek és saját élményeknek az összekapcsolása valóság és elképzelt világ kapcsolódását célzó beszélgetések a szöveg és a saját élmények viszonyát ábrázoló rajzok, festmények létrehozása
3.3. Az olvasott szöveggel kapcsolatos élmények, vélemény megfogalmazása és megosztása kérdések és válaszok megfogalmazása az olvasott szöveg tartalmára vonatkozóan saját vélemények, gondolatok, érzések megfogalmazása az adott irodalmi szöveg szereplőinek tetteivel kapcsolatban egyetértés/egyet nem értés kifejezése adott szereplők tetteivel, hozzáállásával kapcsolatban	3.3. Olvasott szöveggel kapcsolatos vélemény alátámasztása szövegből vett részlettel csoportos beszélgetés az olvasott szövegről, annak érdekes mozzanataiból kiindulva főbb gondolatok megfogalmazása logikus sorrendben viták megoldása
3.4. Szöveg tartalmának kiértékelése, kulcsszavak és egyéb fontos elemek felfedezése érdekében	3.4. Olvasmányok alapos, mély megértését lehetővé tevő szövegelemek értelmezése

III. osztály	IV. osztály
• ábrák létrehozása párban/csoportban • táblázatok létrehozása a viszonyok bemutatására	• kritikus gondolkodás technikáinak alkalmazása a szöveg felfedezésében • szöveg információinak átalakítása táblázatba és fordítva
3.5. Nyelvi szabályok észlelése az olvasott szövegekben • jellegzetes jelek megfigyelése (pl. többes szám) • nyelvtani egyeztetések észrevétele • szavak helyes használatának észlelése	3.5. Hibák észlelése és javítása az olvasott szövegben • egyeztetések és más hibák észlelése • hibás szórend felismerése • hibás szóhasználat észlelése
3.6. A könyv értékének tudatosítása • rendszeresen ismétlődő könyvismertető (hetente, kéthetente stb.) • olvasósarok létrehozása az osztályteremben • könyvtárlátogatás	3.6. Olvasás iránti érdeklődés tanúsítása • dokumentálódás iskolai és iskolán kívüli tevékenységekhez, projektekhez • részvétel író-olvasó találkozókra, levelezés íróval • olvasott könyvek bemutatása

4. Az írásbeli szövegalkotás különböző kommunikációs helyzetekben

III. osztály	IV. osztály
4.1. Szótagolási, helyesírási, központosági szabályok alkalmazása saját szöveg megalkotása során • az írásnyelv általános követelményeinek tiszteletben tartása • a hangok időtartamának a helyesírási szabályzatnak megfelelő jelölése a szavakban, szóvégeken • az írásjelek helyes használata	4.1. Helyesírási és központosági hibák felismerése és kijavítása megadott szövegben • az írásjelek helyes használata • nyelvtani játékok a helyesírási és központosági hibák kijavítására
4.2. Egyszerű funkcionális szövegek alkotása vizuális elemmel • vizuális és grafikus elemeket is tartalmazó hirdetés, meghívó (ünnepségre, versenyre, előadásra) megfigyelése, reprodukálása, alkotása • üzenet, értesítés írása különböző helyzetekben	4.2. Egyszerű funkcionális szövegek alkotása • levelezés a diákok között (házi feladat, gyakorlatok megbeszélése) • levél írása pl. családtagoknak, barátoknak (megszólítás, elköszönés, keltezés)
4.3. Rövid leírás alkotása közvetlen környezetünk tárgyairól kérdések, képek alapján • az olvasott szöveg leíró részeinek megfigyelése leírások, képek alapján • a leírás anyagának elrendezése: az egésztől halad a rész felé, részekről az egész felé • reprodukció leírások, leírás folytatása, kiegészítése	4.3. Rövid leírás alkotása személyekről, állatokról, tárgyakról • mesehős bemutatása • bemutatkozás • állatok leírása • tréfás leírások

III. osztály	IV. osztály
• rövid leírás készítése önállóan 4.4. Képzeltbeli/valós történet rövid elmesélése • az elbeszélés jellemzőinek (tartalmi és formai jegyeinek) a megfigyelése • mondatok logikai kapcsolása • összefüggő mondatok alkotása eseményképekről, megtörtént eseményről • eseménymozzanat előzményének, következményének leírása • egy bekezdés alkotása az időrendiség érzékeltetésével (pl. először, azután, később, végül) • az elbeszélés tagolása: bevezetés (előzmény, színhely, időpont), tárgyalás, befejezés (következmény, tanulság, egyéni vélemény) • igazodás a kommunikációs partnerhez, a kommunikáció céljához	4.4. Rövid elbeszélő szöveg alkotása • a szerkesztés arányosságának, a helyes tagolásnak a gyakorlása • párbeszédes rész beillesztése az elbeszélésbe (pl. Szólaltasd meg a szereplőket!) • logikus sorrend, következetes gondolatvezetés, tématarítás gyakorlása • írásbeli gyakorlatok az olvasottak tartalmának tömörítésére, bővítésére • rövid elbeszélő szöveg alkotása megadott cím alapján
4.5. Kreatív írás iránti érdeklődés tanúsítása • ünnepek műsorának, dramatizálás szövegekönyvének közös létrehozása • esemény plakátjának, egyéb írott anyagainak kiállítása • osztálynapló írása	4.5. Kreatív, ismeretközlő és funkcionális szövegek alkotása iránti érdeklődés felkeltése • saját könyv (epochafüzet) alkotása tanár vagy osztály által javasolt témában • iskolai rendezvényeket népszerűsítő plakátok létrehozása

TARTALMAK

III. osztály	IV. osztály
1. Olvasási kompetenciák kialakítása ▪ EPOCHAFÜZET ▪ A könyv (isméltés). Nyomtatott betűtípusok. ▪ Az irodalmi szöveg Epikai szöveg. Epikai szövegek tagolása. Bekezdések témáinak megnevezése (vázlatírás tételmondatokkal). Szereplők jellemzése. Újramesélés. Újramesélés írásban. A párbeszéd felismerése az elbeszélő szöveg alkotóelemeként. Bibliai szöveg. A Teremtéstörténet. A lírai szöveg. Különböző tematikájú versek. Versszak. Verssor. ▪ Nem irodalmi szövegek: reklám, újsághír, keresztretjvény stb.	1. Olvasási kompetenciák kialakítása ▪ EPOCHAFÜZET ▪ A könyv (isméltés). Az illusztrációk szerepe. Rovásírás. ▪ Az irodalmi szöveg Epikai szöveg. Epikai szövegek tagolása. Bekezdések témáinak megnevezése (vázlatírás tételmondatokkal). Szereplők jellemzése – külső és belső tulajdonságok. Epikai szövegek tér- és időmozzanatai, cselekménye, események sorrendje, ok-okozati összefüggések. Párbeszéd. A leírás mint az elbeszélő szöveg alkotóeleme. Az Edda részletei, alliteratív költészet, Kalevala, magyar mondák és mítoszok A lírai szöveg. Különböző tematikájú versek. Versszak. Verssor. ▪ Nem irodalmi szövegek: plakát, reklám, meghívó.
2. Kommunikációs kompetenciák kialakítása ▪ <i>Szóbeli kommunikáció</i> - a közvetlen környezet tárgyainak, élőlényeiének szóbeli bemutatása - ismert, átél, látott, olvasott történet elmesélése - információ kérése hétköznapi helyzetekben - információ nyújtása hétköznapi helyzetekben - udvarias, illemtudó tudakozódás megfogalmazása - személy, könyv és tevékenység bemutatása - párbeszéd kezdeményezése ▪ <i>Írásbeli kommunikáció</i> Az íráshasználat általános követelményeinek tiszteletben tartása Az írott munka elhelyezése a lapon: keltezés, cím, szerző, bekezdések/ versszakok A hangok időtartamának a helyesírási szabályzatnak megfelelő jelölése a szavakban, szövegeken Az írásjelek (pont, vessző, kérdőjel, felkiáltójel, párbeszéd jele) helyes használata	2. A kommunikációs kompetenciák kialakítása ▪ <i>Szóbeli kommunikáció</i> - képzeletbeli könyv/filmszereplők bemutatása - képzelt történet elmesélése - információ kérése az iskolai és szabadidős tevékenységekkel kapcsolatosan - információ nyújtása az iskolai és szabadidős tevékenységekkel kapcsolatosan - formális és informális kérés megfogalmazása - tevékenységek, projektek, eredmények bemutatása - párbeszéd kezdeményezése és párbeszédben való részvétel ▪ <i>Írásbeli kommunikáció</i> Az írásjelek (kettőspont, idézőjel) helyes használata Vázlatkészítés a követelmények betartásával Lényeges és lényegtelen információk megkülönböztetése Hosszabb terjedelmű szövegek alkotása: elbeszélő, leíró szöveg (növény, állat, személy, táj bemutatása) Az elbeszélő fogalmazás tagolása: bevezetés, tárgyalás, befejezés Események leírása párbeszédes formában

Mondatok bővítése, tömörítése Mondatok folytatása, kiegészítése Lényeges és lényegtelen információk megkülönböztetése Rövidebb terjedelmű szövegek reprodukálása, alkotása Az elbeszélő fogalmazás tagolása: bevezetés, tárgyalás, befejezés Események sorrendje, események előzménye, következménye Rövid terjedelmű leírás növényről, állatról, tárgyról Funkcionális szövegek alkotása: hirdetés, meghívó, üzenet, jegyzet, olvasónapló Egyszerűbb rejtvények	Funkcionális szövegek alkotása: üdvözlés, magán jellegű levél, boríték címezése, hirdetés, jegyzet, olvasónapló Rejtvények
3. Nyelvi és helyesírási tartalmak - a szavak szerkesztettségének felismerése: egyszerű vagy összetett szó (pl.vasmacska, gizgaz) - az időrendiség érzékeltetésének nyelvi eszközei: mondatsorrend és kronológia (Kimegy, és felveszi a kabátját), -t (elment, álmos volt), fog + -ni-végű szó (el fog menni), lesz (tanár lesz), időt jelölő szavak (később, majd, végül, tegnap, hatra stb.) - a szórend szabályszerűségei és a szórendi változatokhoz tartozó jelentés - az egyes szórendekhez kapcsolódó intonációs- és hangsúlymintázatok - a kijelentő, kérdő, felkiáltó, felszólító mondatok dallamívei (intonációja) - kijelentő, kérdő, felkiáltó, felszólító mondatok és a kommunikációs helyzet - az állítás és tagadás kifejezésének egyszerűbb nyelvi lehetőségei - megszólítási, köszönési és elköszönési formák, tegezés-magázás - a szavak stílusértéke és a közlési helyzet - a saját nyelvváltozat és az iskola elvárt nyelvváltozat különbségei <i>Helyesírás:</i> Szabályba foglalható és szabállyal nem leírható (egyes szavakra külön megtanulandó) helyesírási tudnivalók: - mondatkezdés, új bekezdés - írásjelek: pont, vessző, kérdőjel, felkiáltójel, párbeszéd jele - a hangok időtartamának a helyesírási szabályzatnak megfelelő jelölése a szavakban, szóvégeken - egyes tulajdonnevek: személynevek, állatnevek, földrajzi nevek	3. Nyelvi és helyesírási tartalmak - a szavak szerkesztettségének felismerése: tőszavak (pl. zokni, málna, sajt, fecske, óra) és szerkesztett szavak (pl. olvasni, olvasna, kért/vért, hajócska, szóra, vasmacska, gizgaz) - a kijelentő, kérdő, felkiáltó, felszólító formájú mondatok és a velük végrehajtott beszédcselekvés (pl. Megmondanád, hány óra? – kérdő mondat felszólításra) - kijelentő, kérdő, felkiáltó, felszólító mondatok és a kommunikációs helyzet - a szavak stílusértéke és a közlési helyzet - az egyes nyelvváltozatok használati szinterei - a kérdezés, egyet nem értés, elutasítás nyelvi eszközei <i>Helyesírás:</i> Szabályba foglalható és szabállyal nem leírható (egyes szavakra külön megtanulandó) helyesírási tudnivalók: - írásjelek: kettőspont, idézőjel - a hangok időtartamának a helyesírási szabályzatnak megfelelő jelölése a szavakban, szóvégeken - egyes tulajdonnevek: személynevek, gyakoribb hagyományos helyesírási családnevek, földrajzi nevek (helységnevek, utcanevek,

(helységnevek, országnevek, folyók neve) márkanévek, intézménynevek, címek írása - a j-ly jelölése az alapszókincsben - az -ó/-ő jelölése a -ból/-ből, -ról/-ről, -tól/-től végződéseken - az -u/-ú, -ü/-ű mint lehetséges szóvég (pl. kapu, falu, menü, koszorú, hegedű; színű, alakú stb.) - az -o/ó, -ö/ő mint lehetséges szóvég (pl. nono; esküvő, mikró, de: mikrohullámú, euró, esküvő, karkötő; olvasó, feljelentő stb.) - az eseményeknek a beszédidő előtt történetét jelző -t helyesírása (pl. várt, olvasott, aludt) - a hol?, hová? kérdésekre felelő szavak helyesírása: (-ba/-be, -ban/-ben) - a kije?, mije? kérdésekre felelő szavak helyesírása (pl. botja, bátyja, padja, nagyja, alja, anyja, kínja; harkálya, gallya, könnye; asztala/asztalja) - az -ul/-ül (pl. elárvul, szabadul; rosszul) és -ít (tanít) magánhangzójának helyesírása - a kivel?, mivel?, kivé?, mivé? kérdésre felelő szavak helyesírása (-val/-vel, -vá/-vé) - az egybeírás, különírás és kötőjelezés egyszerűbb esetei (pl. szemüveg, meleg víz, lőt-fut) - az igekötős igék helyesírása (pl. elmegy, el akar menni, nem megy el) - a fokjel helyesírása (pl. legnagyobb) - milyen? kérdésre felelő szavak végén hallott [tt] helyesírása gyakoribb szavakban: → dt (pl. nyugodt, fáradt), →tt (pl. csalódott, halott) A szóelemző és hagyományos írásmód gyakoribb esetei igelakokban	domborzati formák neve), címek írása - a dunai típusú, -i képzős melléknevek írásmódja - ahány? hányad(ik)? hányszor?hányszer?kérdésre válaszoló szavak írása (pl. egyketted, ötszázhuszonhatodik, hússzor, huszadik, húszas stb.) - a számok betűkkel való írása - a keltezés, dátum írása - a j-ly jelölése az alapszókincsben - a kije?, mije? kérdésekre felelő szavak helyesírása (pl. botja, bátyja, padja, nagyja, alja, anyja, kínja; harkálya, gallya, könnye; asztala/asztalja) - az -ul/-ül (pl. elárvul, szabadul; rosszul) és -l (hegedű–hegedül, fésű–fésül) toldalék helyesírása - a kivel?, mivel?, kivé?, mivé? kérdésre felelő, egy vagy kettőzött mássalhangzóra végződő szavak helyesírása (-val/-vel, -vá/-vé) - az egybeírás, különírás és kötőjelezés egyszerűbb esetei (pl. észrevesz, mérges kígyó, él-hal, néha-néha) - az igekötős igék helyesírása (pl. el nem tudom képzelni, el kell mennem, bele talál esni) - a fokjel helyesírása (pl. legszebb, kevésbé) - milyen? kérdésre felelő szavak végén hallott [tt] helyesírása gyakoribb szavakban -ság/-ség-et tartalmazó szavak helyesírása: [cs/ccs] →ts (pl. zsúfoltság, sötétség), →ds (pl. zöldség), →gys (pl. hegység) stb. A szóelemző és hagyományos írásmód gyakoribb esetei igelakokban
4. Nyelvtani ismeretek - a főbb szóosztályok (főnév, ige, melléknév, személyes névmás) tapasztalati úton való bevezetése a fogalomalkotás igénye nélkül	4. Nyelvtani ismeretek - a főbb szóosztályok (főnév, ige, melléknév, személyes névmás) tapasztalati úton való bevezetése a fogalomalkotás igénye nélkül - a mondatot alkotó tömbök (állítmány és bővítményei) szövegértési szempontú vizsgálata

MÓDSZERTANI AJÁNLÁSOK

Harmadik osztályban a fő téma az Ótestamentum történetei: a világ és az ember teremtése, a Paradicsomból való kiűzetés, nagy ótestamentumi alakok; emellett magyar költők versei. Egy kiválasztott olvasmányt is feldolgozhatnak a tanár vezetésével.

Az év egyik alapfeladata az olvasási készség és képesség fejlesztése. Általános megfigyelés: ha minden jól megy, a gyermekek harmadik osztályban elkezdi „falni” a könyveket.

A nyelvtan ebben az évben meseszerűen szövődik bele az oktatásba. A gyerekek megismerkednek a mondatfajtákkal a tartalmuk és a hangsúlyuk szerint. A gyakorlásból és az élethelyzetekből kinőve fogalmazódnak meg a szabályok, melyek memorizálása még nem kötelező.

A szófajok közül az igével („cselekvő szó”, az ótestamentumi történetekhez kapcsolódva nevezhető „Isten szavá”-nak is) kezdődik a nyelvtan tanítása, majd következik a főnév („megnevező szó”, „Ádám szava”) és a melléknév („tulajdonság szó”, „Éva szava”). A szófajok elsajátítása sok cselekvéssel, játékkal, tapasztalatszerzéssel történik. Rendszerbe foglalás helyett a nyelvtan tanításának célja a 3. osztályban, hogy az eltérő minőségeken keresztül ismerjék fel a gyermekek a különböző fajtájú mondatokat és szófajokat.

A negyedik osztály irodalmi anyaga az északi, germán-kelta mitológia, illetve a magyar mondavilág a honfoglalásig. Természetesen más népek teremtéstörténetét és mitológiáját is feldolgozhatjuk (pl. Kalevala). A mitológia nagy képei, elbeszélései közvetítik azt a lelki tartalmat, amelyre szüksége van a gyermeknek ebben az életkorban. A lelki kötődéssel megélt szövegek nagy lendületet adnak az olvasás technikájának is.

A közösen feldolgozott irodalmi művek mellett házi olvasmányt is kaphatnak a gyermekek, melynek témája kapcsolódik az év hangulatához, a főoktatás témáihoz; ebből olvasónapló is készülhet.

Nyelvtanból az előző év ismereteinek elmélyítése, bővítése mellett hangsúlyos a térbeli, időbeli viszonyok (pl. igeidők) megélése, tudatosítása, gyakorlása.

Törekedni kell a nehezebb helyesírási helyzetek gyakorlására: pl. emlékezetből írásra, illetve önálló gondolatok leírására, megfogalmazására.

A helyesírás fejlesztésében döntő szerepet játszhat a már előző években elkezdett munka: a hangos olvasás gyakorlása, a beszédművelési gyakorlatok, a figyelem koncentrációjának fejlesztése, a szóemlékezet fejlesztése, s annak az igénynek a kialakítása, amely a gyermeket ebben az életévben arra ösztönözheti, hogy írásbeli munkája igényes, pontos, szép legyen.

AJÁNLOTT IRODALOM

Népköltészeti alkotások: népmesék, mondák, közmondások, szólások, találós kérdések

Magyar írók, költők művei:

Balázs Imre József, Fekete Vince, Farkas Árpád, Kányádi Sándor, Kovács András Ferenc, Nemes Nagy Ágnes, Devecsery László, Csoóri Sándor, Szabó Lőrinc, Weöres Sándor, Szabó T. Anna, Zelk Zoltán, Csukás István, Szilágyi Domokos, Tarbay Ede, Molnos Lajos, Tandori Dezső, Gryllus Vilmos, Tamkó-Sírató Károly, László Noémi, Laczkfi János, Páskándi Géza, Varró Dániel, Berg Judit, Kamarás István, Lázár Ervin, Gárdonyi Géza, Lengyel Balázs, Móra Ferenc, Zágonyi Balázs, Fodor Sándor, Máté Angi, Balázs Ágnes, Demény Péter, Hervay Gizella stb.

Világirodalmi művek:

Ótestamentum

Kalevala

Edda: Germán-kelta regék és mondák

Selma Lagerlöf: *Krisztus-legendák*

Jacob Streit: *És lőn világosság*

Beke Margit: *Északi hősök*

Barbara L. Picard: *Történetek az északi istenekről és hőökről*

Lengyel Dénes: *Régi magyar mondák*

Komjáthy István: *Mondák könyve*

Fekete István: *Kele, Vuk, Bogáncs* stb.

Rudyard Kipling: *A dzsungel könyve*

Eric Knight: *Lassie-regények*

Montágh Imre: *Tiszta beszéd*

BIBLIOGRÁFIA

Carlgren Frans, Klingborg Arne: *Szabadságra nevelés*. Török Sándor Waldorf-pedagógiai Alapítvány, 2003.

Kulcsár Gábor: *Az írás-olvasás tanítása a Waldorf iskolában*, KFPT, Budapest, 2004.

Rawson Martyn, Richter Tobias: *The Educational Tasks and Content of the Steiner Waldorf Curriculum*, Steiner Schools Fellowship Publications, 2000.

Steiner Rudolf: *Általános embertan*, Genius, Budapest, é.n.

Steiner Rudolf: *A nevelés művészete. Metodika-didaktika*, Genius, Budapest, é.n.

Steiner Rudolf: *A nevelés művészete. Szemináriumi beszélgetések*, Genius, Budapest, é.n..

Vekerdy Tamás: *A Waldorf iskola első három évének programjáról*. In: U.ö: *Milyen iskola kell a gyerekeknek*, Filum, 2003.

*** *A magyarországi Waldorf-iskolák kerettanterve*. MWSz, 2013

*** *Magyar nyelv és irodalom – Tanterv az anyanyelv oktatásához - III. és IV. osztály*.

Bukarest, 2014.